

Medios dixitais e ritos familiares. A peregrinación a Santiago de Compostela

Martín CARBAJO-NÚÑEZ

Pontificia Universidad Antonianum

ABSTRACT: This paper studies the influence that Information and Communication Technologies (ICT) are having on family life and on its rituals. The social model of the family has evolved, but rituals keep being an important part of its internal dynamism. Thanks to rituals, family members build the symbolic structure that gives them cohesion and a horizon of meaning. Two case studies are studied to see how families perceive the influence of ICTs and regulate their use. In the first case, some testimonies from families on pilgrimage to Santiago de Compostela are examined. The second case is focused on daily dinner. The paper underlines the need to use ICTs wisely so that family rituals continue to fulfill their social function and family communication keeps being integral, empathetic, harmonious, an expression of closeness and encounter.

KEYWORDS: Rituals, Family, ICT, The Way to Santiago, Dinner.

SUMARIO: En este artículo, se estudia el influjo que las nuevas tecnologías de la información y de la comunicación (TIC) están teniendo en la vida familiar y en sus ritos. El modelo social de la familia ha evolucionado, pero los ritos siguen formando parte de su dinamismo interno. Gracias a ellos, los miembros de la familia construyen la estructura simbólica que les da cohesión y horizonte de sentido. Se estudiará el influjo de las TIC en dos de esos ritos: el peregrinaje a Santiago de Compostela y la

comida en común. El primero se centra en algunos testimonios de familias que han hecho ese peregrinaje, mientras que el segundo se focaliza en la comida diaria. El artículo subraya la necesidad de utilizar las TIC en modo sapiente y equilibrado para que los ritos sigan cumpliendo su función social y para que la comunicación sea siempre íntegra, empática, armónica, expresión de proximidad y de encuentro.

PALABRAS CLAVE: Ritos, Familia, TIC, Peregrinación a Santiago, Comida familiar.

* * *

Neste artigo estúdase o influxo que as novas tecnoloxías da información e comunicación (TIC) están a ter na vida familiar e nos seus ritos. O modelo social da familia evolucionou, pero os ritos seguen formando parte do seu dinamismo interno. Grazas a eles, os membros da familia constrúen a estrutura simbólica que lles dá cohesión e horizonte de sentido.

Actualmente, as TIC son omnipresentes na vida familiar e están configurando a enteira sociedade¹. Elas axudan a que nos acheguemos uns a outros, pero poden tamén afastarnos de nós mesmos, daqueles que nos rodean e de noso ambiente cultural². Necesitamos discernir o mellor modo de habitar sabiamente o contexto existencial que elas crean.

Na primeira parte desde artigo, sublíñase que o modelo de familia cambiou moito nas últimas décadas. Na segunda, analízase a importancia das TIC na vida familiar e nos seus ritos. Na terceira parte, estúdanse dous exemplos concretos deses ritos familiares: a comida en común e a peregrinación. O primeiro representa os ritos que diariamente se repiten na familia; o segundo ten claras connotacións relixiosas e un carácter máis excepcional³.

1 «È anche la tecnologia a «usare» l'utente. Ogni strumento ha un impatto su chi lo usa» e sul suo «rapporto con il mondo». LYNCH Jonah, *Il profumo dei limoni: tecnologia e rapporti umani nell'era di Facebook*, Lindau, Torino ²2012, 53 e 57. «Unprecedented increase in the use of technology in everyday life». HERTLEIN Katherine M., «Digital dwelling: Technology in couple and family relationships», en *Family Relations* 61 (2021) 374-387, aquí 374.

2 PONTIFICIO CONSELLO PARA AS COMUNICACIÓNS SOCIAIS [PCCS], «Ética nas Comunicacións Sociais», (4.06.2000), [ECS], en *L'Osservatore Romano* [OR] (31.05.2000) suppl., inserto tabloid, p. I-IV, n. 29.

3 Este artigo será tamén publicado en inglés: CARBAJO-NÚÑEZ M., «Technology and family rituals», en *Anthropos* 118 (2023).

1. A FAMILIA E OS SEUS RITOS

O modelo de familia cambiou moito desde a década de 1950. Entón considerábase normal que a familia estivese formada por unha copia heterosexual, con nenos e con roles ben definidos. Dábase por suposto que o marido traballaba fóra de casa, mentres a esposa encargábase das tarefas domésticas e do coidado da prole. A familia acostumaba ser unha institución estable, con poucos divorcios e cunha función social ben definida.

Dúas décadas máis tarde, ese modelo estíbbase xa quebrando. O movemento feminista e algúns sectores sociais acusábano de reflectir unha sociedade patriarcal e clasista que era preciso superar. Nos anos noventa, acentúase a busca de igualdade, autonomía e auto-realización persoal. Insistese en que o individuo ten que ser completamente libre e autónomo para ser auténtico. Consecuentemente, a familia ponse ao servizo do suxeito particular⁴.

1.1. DEFINICIÓN E TIPOS DE RITOS FAMILIARES

A obra de E. Durkeim puxo en evidencia a función social dos ritos⁵. A. Etzioni resaltou tamén a súa importancia, chegando a afirmar que «somos o que celebramos»⁶.

Son moitas as definicións que se deron deles. Pisco Costa dá este nome a calquera práctica, asumida na interacción familiar, «que teña un propósito específico e un significado simbólico ou especial»⁷. Collins aplicao ao «proceso no cal os participantes desenvolven un enfoque

4 PROST Antoine, *Frontières et espaces du privé*, en ARIÈS Philippe - DUBY Georges (eds.), *Histoire de la vie privée*, V (PROST Antoine - VINCENT Gérard, ed., *De la première guerre mondiale à nos jours*), Seuil, Paris 1999, 61. «La famille est désormais jugée en fonction de la contribution qu'elle apporte à l'épanouissement de vies privées individuelles». *Ibid.*, 94. Cf. BECK Ulrich - GIDDENS Anthony - LASH Scott, *Reflexive Modernization. Politics, tradition and aesthetics in the Modern social order*, Polity, Cambridge 1994.

5 DURKHEIM Émile, *Les formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie*, CNRS, Paris 2014.

6 ETZIONI Amitai, *We are what we celebrate: Understanding holidays and rituals*, New York University Press [UP], New York 2004.

7 «Any prescribed practice arising from family interaction, targeting a specific purpose and holding a symbolic or special meaning». PISCO COSTA Rosalina, «Family rituals: Mapping the postmodern family through time, space and emotion», en *Journal of comparative family studies* 44/3 (2013) 269-286, aquí 272.